

Каменський Дмитро Васильович,
професор кафедри правознавства
Бердянського державного педагогічного
університету, доктор юридичних наук,
професор

РЕЖИМ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ ПРОТИ ДЕРЖАВИ-АГРЕСОРА: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Вимушений констатувати, що станом на сьогодні, попри безпрецедентний резонанс і постійне висвітлення у новинних ресурсах та у фаховій літературі, у вітчизняному науковому просторі бракує аналітичних матеріалів, присвячених економічним та правовим (у т.ч. кримінально-правовим) аспектам санкційного режиму, застосованого багатьма державами світу до Російської Федерації у відповідь на військове вторгнення в Україну.

Натомість західні науковці є більш активними в цьому напрямі. До слова фахівці Єльського інституту керівників (Yale Chief Executive Leadership Institute), спираючись на аналіз економічної активності протягом п'яти місяців «вторгнення», опублікували розгорнутий аналітичний звіт, у якому стверджується, що відтік понад 1000 глобальних компаній і міжнародні санкції мають серйозний негативний вплив на російську економіку. У дослідженні йдеться про те, що ці міжнародні відповіді на агресію суттєво знизили конкурентоспроможність російської економіки, одночасно посиливши внутрішні організаційні недоліки [1].

Заради справедливості варто зазначити про те, що Україна також застосовує санкції проти низки російських чиновників та олігархів. Зокрема Указом Президента України № 727/2022 р. від 19 жовтня 2022 р. було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 жовтня 2022 р. «Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Наведеним рішенням РНБО було накладено персональні економічні санкції на 256 громадян РФ, серед яких чимало прізвищ відомих бізнесменів (олігархів). Показово, що РНБО своїм рішенням зокрема рекомендувала поінформувати компетентні органи Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та інших держав про застосування санкцій і порушити перед ними питання про запровадження аналогічних обмежувальних заходів.

Наразі в Україні, на відміну від деяких європейських юрисдикцій та США (про це докладніше згодом), відсутні нормативні підстави для застосування заходів кримінально-правового впливу до осіб, які умисно порушують режим санкцій, накладених проти певної держави. Водночас питання про можливість запровадження такої відповідальності набуває дедалі більшої актуальності у світлі останніх подій.

Декілька слів про «європейський» вектор проблематики. Як відомо, ЄС послідовно ухвалив декілька пакетів санкцій у відповідь на військову агресію Росії проти України. Ухвалений 17 березня 2014 р. Регламент ЄС № 269/2014 став першим документом, присвяченим обмежувальним заходам як колективній

реакції на дії, які підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України. Станом на серпень 2022 р. Європейський Союз затвердив сім пакетів санкцій проти Росії [2]. Наразі США та держави-учасниці ЄС ведуть перемовини щодо подальшого посилення санкційного впливу на державу-агресора, зокрема в частині суттєвого обмеження доходів від експорту нафти та нафтопродуктів.

Метою застосування санкційних заходів є: послабити здатність керівництва РФ фінансувати війну; покласти значний економічний та політичний тягар на політичну еліту Росії, відповідальну за підготовку, фінансування та продовження вторгнення.

Варто зауважити, що значні економічні санкції, мабуть навіть більш суворі та масштабні за змістом, аніж європейські, застосовують Сполучені Штати. Про них та їхні правові наслідки варто зазначити окремо.

Із початку вторгнення Росії в Україну в наприкінці лютого 2022 р. Конгрес ухвалив Акт про позбавлення Росії статусу постійних нормальних торгових відносин, який забезпечує безумовне, недискримінаційне, найбільше сприяння торговельному режиму з конкретною державою. Також кожний указ Президента США, спрямований на реагування на загрозу міжнародної надзвичайної ситуації (ситуація з військовою агресією проти України підпадає під поняття такої загрози), спирається на ретельно розроблені юридичні повноваження [3]. Ідеться, по-перше, про Акт про міжнародні надзвичайні економічні повноваження (International Emergency Economic Powers Act, далі – ІЕЕРА), а по-друге, про Національний Акт про надзвичайні ситуації (National Emergencies Act або NEA), обидва ухвалені Конгресом США наприкінці 1970-х років [4]. Історично обидва акти були ухвалені з метою обмеження ширших повноважень, які були надані Президенту в межах Акту про торгівлю з ворогом (Trading with Enemy Act або TWEA).

Із метою недопущення протиправної, спрямованої на ухилення від санкцій, поведінки ІЕЕРА передбачає механізм застосування кримінальних санкцій до тих осіб, які намагаються уникнути або маніпулювати санкціями, офіційно накладеними адміністрацією Президента. Так, зокрема, порушення будь-якої ліцензії, наказу, положення чи заборони, ухваленої відповідно до цієї глави, є незаконним для особи, яка порушує, намагається порушити, змовляється порушити або спричиняє порушення. При цьому відповідальність може бути як цивільно-, так і кримінально-правовою. Цивільне покарання може бути накладено на будь-яку особу, яка вчинила протиправну дію, описану в підрозділі (а), у розмірі, що не перевищує більшу з: (1) 250 тис. дол. США; або (2) суму, що вдвічі перевищує суму операції, яка є підставою порушення, за яке накладається стягнення.

Водночас особа, яка умисно вчиняє, намагається вчинити, або вступає в змову з метою вчинення, або допомагає чи підбурює до вчинення протиправних дій, описаних у підрозділі (а) у разі засудження буде оштрафована на суму не більше 1 млн дол. США, або, якщо правопорушення вчинено фізичною особою, вона може бути позбавлена волі на строк не більше 20 років або може бути застосовано обидва покарання.

Як актуальний приклад на юридичні наслідки ухилення від режиму економічних санкцій проти держави-агресора в американській правозастосовній практиці можна навести наступний кейс.

19 жовтня 2022 р. Міністерство юстиції США повідомило, що місцеві федеральні прокуратури Східного округу Нью-Йорка і штату Коннектикут висунули звинувачення одинадцяти фізичним і декільком юридичним особам в участі в схемах на ухилення від санкцій США та від режиму експортного контролю, застосовних до Росії, а також у деяких злочинах, пов'язаних із відмиванням грошей, банківським і телекомунікаційним шахрайством. За інформацією федеральних прокурорів, обвинувачені особи незаконно отримували військові технології та технології подвійного призначення від американських компаній і передавали їх Росії, відмивали десятки мільйонів доларів для російських організацій і олігархів, які перебувають під санкціями, а також незаконно використовували фінансову систему США для придбання венесуельської нафти. Схеми включали, серед іншого, підставні компанії, сфабриковані товаросупровідні документи, масові перекази готівки та платежі в криптовалюті. Міністерство юстиції оголосило, що звинувачення були висунуті в координації з оперативною групою Міністерства юстиції «KleptoCapture» – міжвідомчою групою, створеною в березні 2022 р. для забезпечення дотримання санкцій та експортного контролю, що США та їхні іноземні союзники запровадили проти Росії у відповідь на військове вторгнення в Україну. Правоохоронні органи Німеччини, Італії, Естонії та Латвії заарештували декількох обвинувачених на запит Сполучених Штатів [5].

Список використаних джерел

1. Sonnenfeld J., Tian S., Sokolowski F., Wyrebkowski M., Kasproicz M. Business Retreats and Sanctions Are Crippling the Russian Economy. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4167193.

2. Войтюк Т. ЄС затвердив сьомий пакет санкцій проти Росії. URL: <https://suspilne.media/262864-es-zatverdiv-somij-paket-sankcij-proti-rosii/>.

3. Executive Order on Blocking Property with Respect to Specified Harmful Foreign Activities of the Government of the Russian Federation. April 15, 2021. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/04/15/executive-order-on-blocking-property-with-respect-to-specified-harmful-foreign-activities-of-the-government-of-the-russian-federation/>.

4. 50 U.S. Code Chapter 35 – INTERNATIONAL EMERGENCY ECONOMIC POWERS. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/50/chapter-35>.

5. DOJ Prosecutions Reflect Aggressive Stance Toward Russian Sanctions and Export Control Evasion. URL: <https://www.paulweiss.com/practices/litigation/economic-sanctions-aml/publications/doj-prosecutions-reflect-aggressive-stance-toward-russian-sanctions-and-export-control-evasion?id=45159>.